

Præsteforeningen
Rosenvængets Allé 16, 3 sal
2100 København Ø

Tlf. 35 26 05 55
Fax 35 43 05 88
ddp@praesteforening.dk
Telefonerne er åbne alle
hverdage fra klokken
10.00 til 15.00.

Høringssvar vedr. forslag til ny højmessevejledning

Præsteforeningen takker for lejligheden til at kommentere på forslaget til ny højmessevejledning.

Indledningsvis undrer vi os over, at Præsteforeningen ikke, på lige fod med f.eks. Landsforeningen af Menighedsråd, er blevet spurgt om at udpege medlemmer til den arbejdsgruppe, der har stået bag forslaget, og som er omtalt på Folkekirken.dk med formuleringen: "*Arbejdsgruppen sammensættes af præster, fagteologer, repræsentanter for de kirkelige medarbejdergrupper og menighedsråds-medlemmer*". Vi må antage, at de præster, der har siddet i gruppen, er udvalgt direkte af biskopperne, hvilket vi betragter som en beklagelig fremgangsmåde, som kan udfordre vejledningens legitimitet og vanskeliggøre det nødvendige samarbejde mellem folkekirkens parter.

Samtidig undrer vi os over, at arbejdsgruppens sammensætning ikke fremgår af det fremsendte forslag. Det vil være formålstjenligt, at det fremgår, hvem, der har udformet forslaget og de overordnede indholdsmæssige og redaktionelle principper, det er udformet ud fra. Det er derfor uklart for os, hvilken status forslaget har, og hvad processen herefter er.

Ved gennemlæsning af forslaget står vi tilbage med en usikkerhed om, hvem vejledningen egentlig er skrevet til. Den er meget detaljeret og til tider belærende i et omfang, som vi ellers kunne forvente, at præster, i kraft af deres teologiske uddannelse eller efteruddannelse, ikke har behov for. Mange af de meget detaljerede vejledninger og tolkninger kan med fordel henlægges til Pastorseminariets undervisning og evt. til efterfølgende samtaler med biskoppen i forbindelse med bispeeksamen og efterfølgende tilsyn.

Vi forstår og bifalder intentionen om at sikre en vis ensartethed i højmassen over hele landet. Men alligevel finder vi detaljestyrelsen i dette forslag alt for massiv. Vi kunne ønske os, at vejledningen indeholder de overordnede retningslinjer og en uddybning af de forskellige valgmuligheder, som højmesseordningen indeholder.

En så detaljeret vejledning stiller også krav til et mere detaljeret tilsyn, end der hidtil har været præcedens for. Vil det f.eks. være mulighed for at forskellige biskopper i deres tilsyn går imod enkeltelementer i denne vejledning?

Vi finder det vigtigt, at præstens fuldgyldige medlemskab af menighedsrådet ikke kan drages i tvivl, og vil derfor forslå, at formuleringer som "præsten skal have menighedsrådets samtykke" ændres til f.eks. "præsten skal have det øvrige menighedsråds samtykke" – eller lignende. Vi ønsker ligeledes en præcisering af vilkårene i pastorater med flere præster.

Hovedpunkter fra vores kommentarer, som udfoldes længere nede i dette dokument.

1. Indledningen

Vi foreslår indledningsvis at fastholde den fra den nuværende vejledning kendte præsentation af gudstjenestens fire hovedafsnit.

Vi anbefaler at pålægget om at afholde gudstjenester i alle kirker i sognet, ændres til en formulering om, at der som udgangspunkt bør afholdes højmesse i mindst en kirke i pastoratet.

2. Samarbejde og ansvarsområdet

Vi finder afsnittet alt for detailstyrende og belærende i et omfang, som bevæger sig ind i de enkelte medarbejderes arbejdsbeskrivelser.

Det bør fremgå, at præsten har det overordnede ansvar for gudstjenestens gennemførelse.

3. Rum og krop

Omtalen af præsters embedsdragt er for detaljeret! I stedet kan der arbejdes med en ændring af cirkulæret om embedsdragt, så vejledningen alene henviser til "forordnede præsteklæder", som det er tilfældet i den nugældende vejledning.

Alterbordets udsmykning, ud over de to lys og de liturgiske bøger, er det efter vor opfattelse ikke nødvendigt at vejlede om i denne sammenhæng.

4. Ringning

Ved ændring af hidtidig praksis for klokkeringning, bør forholdene i lokalsamfundet tages med i betragtning.

5. Musik og sang

Både præster og kirkemusikere forudsættes at kende til musikkens og salmernes betydning for gudstjenesten, hvorfor dette afsnit virker alt for belærende.

Det bør præciseres, at salmen efter nadveren ikke er en obligatorisk salme.

6. Bøn og bekendelse

Det bør fremgå af vejledningen, at ind- og udgangsbøn helt kan vælges fra, da dette er en udbredt ændring.

7. Ordet

Afsnittet om prædikenen som ordets forkyndelse i nutiden kan virke overflødig, bortset fra bestemmelsen om, at der prædikes over søndagens evangelium.

Enhver gudstjeneste er en liturgisk gudstjeneste, derfor bør der i stedet tales om muligheden for at holde gudstjeneste uden prædiken.

8. Dåb og nadver

Afsnittet er meget specifikt og belærende. Især formuleringerne omkring nadverens praksis og elementer giver udtryk for en bestemt teologisk tolkning og rejser teologiske spørgsmål om praksis og om nadverens elementer. Disse spørgsmål kan forudsættes afklaret i uddannelse og efteruddannelse samt i det tilsyn, som præsten er underlagt.

9. Liturgiske ændringer

Spørgsmålet om, hvem tilladelsen til ændringer gælder, bør uddybes.

10. Kort højmesse og lægmandsgudstjeneste

Vi finder det unødvendigt og uhensigtsmæssigt med en så detaljeret vejledning om både korte gudstjenester, få fremmødte og messefald, da præst og MR må anses for at være dem, der bedst kender de lokale forhold.

Afsnittet om lægmandsgudstjenester hører ikke hjemme i højmessevejledning.

Når det gælder messefald, opfordrer vi til at fastholde præcedens, hvor det, hvis der højst er to fremmødte kirkegængere, er det op til præsten at træffe afgørelse vedrørende gudstjenestens evt. gennemførelse.

11. Særgudstjeneste på højmessens plads

Generelt finder vi udtrykket "særgudstjeneste" for uheldig.

Det bemærkes, at med tilladelsen til en månedlig "særgudstjeneste" bliver intentionen om fælles liturgi udfordret ved op til 25% af afholdte gudstjenester på den faste højmesses plads.

Vi ønsker afslutningsvis, som repræsentant for præsterne, at Præsteforeningen blive inddraget i det videre arbejde med forslaget.

Inden vedtagelse af udkastet, anbefaler vi, at det sendes til høring hos alle relevante parter samt evt. i offentligheden.

Vejledningens udkast 2024	Kommentarer til de enkelte afsnit
<p>Indledning</p> <p>Højmissen er sognets faste gudstjeneste. Den har som den eneste af folkekirkens gudstjenester en fast grundform, som er beskrevet i den fælles højmesseordning. Mens andre typer af gudstjenester kan udformes frit, idet de ikke er omfattet af højmesseordningen, fejres højmissen ensartet over hele landet med det formål at fastholde en fælles liturgisk identitet forankret i kirkens tradition.</p> <p>Der skal holdes højmesse i sognets kirke(-r) på alle søndage og på helligdagene: juledag, anden juledag (Sankt Stefans dag), nytårsdag, skærtorsdag, langfredag, påskedag, anden påskedag, Kristi himmelfarts dag, pinsedag og anden pinsedag. Hvor der på søn- og helligdage kun holdes én gudstjeneste i et sogn, regnes denne – uanset afholdelsestidspunkt – for sognets højmesse. I pastorater med flere kirker kan biskoppen godkende, at præst og menighedsråd aftaler, at gudstjenesten bortfalder i en eller flere af sognekirkerne på skift, dog således at der holdes mindst én gudstjeneste i pastoratet på søn- og helligdage.</p> <p>Folkekirkens højmesseordning rummer muligheder for variation og lokalt præg. Ud over at benytte de valgmuligheder, som er indskrevet i selve højmesseordningen, er det muligt</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) lejlighedsvist at variere og afvige fra ordningen, når særlige anledninger taler for det 2) varigt at anvende mindre ændringer i liturgien <p>Højmissen er en del af menighedsrådets ansvar (Menighedsrådslovens §1). Ved varige ændringer i den liturgi, der hidtil har været anvendt i sognet, skal præsten/præsterne derfor have menighedsrådets samtykke på en række punkter. I pkt. 9 er der redegjort for, hvilke ændringer præsten selv kan gennemføre, hvilke ændringer, der kræver menighedsrådets samtykke og hvilke, der kræver såvel menighedsrådets som biskoppens samtykke.</p> <p>Desuden er der mulighed for lejlighedsvist eller regelmæssigt at have en særgudstjeneste, dvs. en</p>	<p>1 Indledning</p> <p>Vi noterer os, at den indledende præsentation af gudstjenestens inddeling, som vi kender fra nugældende ordning, ikke findes i forslaget. Den kan måske med fordel genanvendes. F.eks. med en formulering som:</p> <p><i>Højmissen er menighedens faste gudstjeneste. Den har som den eneste af folkekirkens gudstjenester en fast grundform, som er beskrevet i den fælles højmesseordning. Den kan inddeles i de fire hoveddele: Indledning (I), Ordet (II), Nadver (III) Afslutning (IV), og har derfor en vis ensartethed over hele landet, og fastholder dermed en fælles liturgisk identitet, der er forankret i kirkens tradition.</i></p> <p>Det er nyt, at der i vejledningen præciseres, at der <u>skal</u> afholdes højmesse i <u>alle</u> kirker alle søn- og helligdage, ovenikøbet i alle sognets kirker (dvs. flere gudstjenester i sogne, med flere kirker). I en tid hvor antallet af præster på landet falder drastisk vil det i praksis være helt umuligt at gennemføre. Vi foreslår derfor, at der i stedet skrives ”i pastoratet”. Hvis det ændres, vil følgende formulering efter vort skøn være overflødig ”I pastorater med flere kirker ...således at der holdes mindst én gudstjeneste i pastoratet på søn- og helligdage”</p> <p>I forslaget står der ikke (som i den nuværende), at højmissen normalt afholdes om formiddagen, derfor kan</p>

<p>gudstjenesteform, der afviger væsentligt fra højmessens liturgi, på højmessens plads (jf. pkt. 11), ligesom det er muligt (fast eller lejlighedsvist) med korte højmesser (jf. pkt. 10). Den faste gudstjeneste kan i visse tilfælde holdes som lægmandsgudstjeneste (jf. pkt. 10).</p> <p>Gudstjenestens sprog er som udgangspunkt dansk, men andre sprog kan anvendes, når det er hensigtsmæssigt for den tilstedeværende menighed.</p>	<p>sætningen <i>"Hvor der på søn- og helligdage kun holdes én gudstjeneste i et sogn, regnes denne – uanset afholdelsestidspunkt – for sognets højmesse"</i> synes overflødig.</p> <p>I stedet for formuleringen <i>"have menighedsrådets samtykke"</i> (og lignende formuleringer) kunne der (generelt) bruges formuleringer som <i>"det øvrige menighedsråd"</i> eller <i>"vedtages i menighedsrådet"</i>. Dermed præciseres at præsten er fuldgældigt medlem af menighedsrådet. Det kunne evt. formuleres således:</p> <p style="padding-left: 40px;"><i>Ved varige ændringer i den liturgi, der hidtil har været anvendt i sognet, skal det vedtages af det samlede menighedsråd på præstens/præsternes foranledning.</i></p> <p>Samtidig finder vi det vigtigt, at der ved ændringer lægges meget vægt på hensyntagen til lokale forhold.</p> <p>Bemærkningen om lejlighedsvis eller regelmæssige særgudstjeneste og lægmandsgudstjenester hører efter vores mening ikke hjemme her, da dette netop tages op i pkt. 10 og 11.</p> <p>Det er fint, at der i udkastet åbnes for, at andre sprog i særlige tilfælde kan benyttes ved gudstjenester.</p>
<p>2 Samarbejde og ansvarsområder</p> <p>Menighedsrådet er ansvarligt for rammerne omkring gudstjenesten og for fordeling af opgaver blandt de medarbejdere, som menighedsrådet har ansat. Gudstjenesten forberedes og gennemføres i et samarbejde mellem præsten og kirkens medarbejdere samt eventuelt frivillige.</p>	<p>2 Samarbejde og ansvarsområder</p> <p>Fint at understrege samarbejdet mellem præsten og de øvrige medarbejdere. Afsnittet finder vi dog meget detailstyrende i en grad, der bevæger sig ind på ansattes arbejdsbeskrivelser. De lokale forhold er meget forskellige, derfor bør det overlades til de lokale præster og menighedsråd at fastlægge retningslinjer</p>

<p>Præsten er ansvarlig for ordets forkyndelse og en retmæssig forvaltning af sakramenterne. Præsten har ansvar for liturgiske valg vedrørende bl.a. læsninger, bønner og salmer ud fra autoriserede bøger og i henhold til lokalt indgåede aftaler. Salme- og melodivalget kan med fordel drøftes med organisten/kirkemusikeren. Præsten er sammen med de øvrige ansatte ansvarlig for, at gudstjenesten gennemføres i overensstemmelse med dens karakter. Under gudstjenesten skal præstens anvisninger efterkommes.</p> <p>Organisten/kirkemusikeren er ansvarlig for udførelsen af højmessens frie musik og for understøttelse af de sungne liturgiske led og menighedens salmesang i samarbejde med kirkesanger/korsangere. Højmessens frie musik vælges af organisten/kirkemusikeren under hensyntagen til dagens karakter og kan med fordel drøftes med præsten.</p>	<p>for de enkelte medarbejders medvirken ved gudstjenester. Vi vil derfor foretrække at benytte en opdatering af den nugældende formulering, f.eks.</p> <p><i>Menighedsrådet er ansvarligt for rammerne omkring gudstjenesten og for fordeling af opgaver blandt de medarbejdere, som menighedsrådet har ansat. Gudstjenesten ledes af præsten. I forbindelse med gudstjenesten skal præstens anvisninger efterkommes. Gudstjenesten forberedes og gennemføres i et samarbejde mellem præsten og kirkens medarbejdere samt tilknyttede frivillige.</i></p> <p>Med hensyn til forslaget vejledning af de enkelte har vi følgende kommentarer.</p> <p>Præsten Vi foreslår at der indledningsvis slås fast, at præsten har det overordnede ansvar for gudstjenestens gennemførelse. I forslaget står: <i>"Under gudstjenesten skal præstens anvisninger efterkommes"</i>. Her vil vi forslå, at ordet "under" erstattes med "i forbindelse med", da det også gælder evt. spørgsmål umiddelbart før eller efter en gudstjenestes gennemførelse. Det er fint at inddragelsen af frivillige italesættes. Men afsnittet om lægfolks medvirken kan synes overflødig her, da det fremgår af vejledningen længere nede.</p> <p>Formuleringen <i>"Menighedsrådet har sammen med præsten"</i> bør ændres til f.eks. "menighedsrådet har" da præsten jo er fuldgældigt medlem af menighedsråd.</p>
---	--

<p>Kirkesangeren/korsangerne har til opgave at understøtte de sungne liturgiske led og menighedens salmesang og eventuelt udføre andre musikalske opgaver i samarbejde med organisten. Alt efter lokale forhold er det kirketjeneren/kirkesangeren/kordeggen/ graveren som har ansvar for det, der er praktisk nødvendigt før, under og efter gudstjenestens gennemførelse. Det gælder ansvar for tekniske anlæg, sikkerhed, rengøring og pyntning af kirken, dækning af nadverbord samt opgaver som at bede ind- og udgangsbøn og bistå præsten ved nadveruddelingen.</p> <p>Lægfolk, her i betydningen ikke-ansatte, kan varetage liturgiske opgaver i gudstjenesten. Dette forudsætter enighed mellem præst og det øvrige menighedsråd. Lægfolk kan varetage ind- og udgangsbøn, læsningen fra Det Gamle Testamente, læsningen fra Det Nye Testamente (epistel/lektie), kirkebønnen og meddelelserne samt bistå præsten ved uddeling af nadveren. Menighedsrådet har sammen med præsten ansvar for, at de pågældende forberedes til kunne varetage opgaverne. Lægfolk kan desuden varetage praktiske opgaver i forbindelse med gudstjenesten under kirketjenerens vejledning.</p>	
<p>3 Rum og krop Liturgiske steder og bevægelser Kirkerummet er orienteret mod alteret, der i traditionel kirkearkitektur er placeret mod øst. Under højmessens er præsten placeret foran alteret. Sædvanligvis gælder, at præsten står vendt mod alteret under bønner og salmer og vendt mod menigheden under læsninger og tiltale. Når præsten vender sig mod menigheden, sker det højre om, når præsten igen vender sig mod alteret, sker det venstre om. I kirker med fritstående alter kan præsten placere sig bag alteret således, at hele liturgien foregår med ansigtet vendt mod menigheden. Præsten går almindeligvis for alteret under præludiet. Hvis der er dåb i højmessens, kan præsten følge dåbsbarnet/dåbskandidaten ind under præludiet. Efter stedets skik kan præsten som optakt til højmessens holde en kort introduktion fra korbuen eller et andet egnet sted uden for knæfaldet (se også pkt. 9).</p> <p>Præsten holder prædikenen fra prædikestolen. I de tilfælde hvor rumlige forhold, særlige hensyn til stedets</p>	<p>3 Rum og krop Generelt finder vi dette afsnit for meget detailstyret.</p> <p>Liturgiske steder og bevægelser Vi foreslår, at vejledningen kun nævner, at præsten står for alteret, under kollekter, læsninger og trosbekendelsen samt under altergangen. Det er i forvejen praksis rigtig mange steder, at præsten godt kan sætte sig i præstestolen – eller på en bænk, når præsten ikke ar særlige opgaver.</p> <p>Afsnittet om prædikenen og prædikestolen vurderer vi er unødvendig i denne sammenhæng, og det samme gør sig</p>

skik eller en særlig situation taler for det, kan præsten vælge at holde prædikenen fra et andet egnet sted i kirken.

Når lægfolk medvirker i gudstjenesten ved ind- og udgangsbøn, læsninger eller kirkebøn, placerer den pågældende sig i korbuen eller på et andet egnet sted.

Genstande og inventar

Alterbordet skal under gudstjenester og kirkelige handlinger være forsynet med følgende autoriserede udgivelser: Bibel, Ritualbog, Alterbog og Salmebog. Bruges der i kirken tillæg til Alterbog og Salmebog, skal de også findes på alteret. Alterbordet skal som hovedregel være forsynet med en hvid dug eller løber. Der skal være to levende lys på alterbordet, som er tændt under hele gudstjenesten. Langfredag tændes lysene ikke, undtagen under eventuel nadver.

Alteret kan efter stedets skik være udstyret med et kors. Der er tradition for at udsmykke alteret med friske, afskårne blomster. Alterbordet skal fremstå rent og uden overflødige genstande.

Til brug ved nadveren skal der være kalk/bæger med vin eller druesaft samt disk med oblater eller eventuelt anden slags brød. Kalk/bæger og disk skal være rene og tildækkede, gerne af hvide linnedstykker, som fjernes umiddelbart inden nadverindledningen. I tilfælde af, at oblaterne på disken/brødet og vinen/druesaften i kalken slipper op, skal der på alterbordet tillige være en kande med ekstra vin/druesaft og en beholder med ekstra oblater/brød. Hvis menigheden tilbydes at vælge enten vin eller druesaft, skal der være to af både kalk/bæger og kande.

Liturgiske klæder og farver

Præsten skal under højmessen være iført præstekjole og pibekrave, hvid krave og sorte sko. Den til dagen passende messehagel med en alba/messeskjorte under

gældende for lægfolks medvirken. Alene eftersætningen "eller et andet egnet sted" understreger, at det alligevel er meget lokalt bestemt.

Genstande og inventar.

Godt at tillæg, der er godkendt til brug, nu også skal findes på alteret. Dette savnes i nuværende vejledning.

Afsnittet om at blomster og kors på alteret, samt at alterbordet skal være rent, er efter vores opfattelse helt overflødig. Det hører under præstens ansvar som den, der har hovedansvaret for gudstjenesten.

Vejledningen vedrørende kalk(e) og disk(e) er meget detaljeret. Er det f.eks. nødvendigt, at understreget at tingene skal være rene, og at kanden med vin er for det tilfældes skyld at vinen slipper op. Vi finder formuleringen i den nuværende vejledning meget dækkende. Her hedder det: *Alteret bør være dækket med en dug. Der skal være to alterlys, som er tændt under hele gudstjenesten. (Langfredag tændes lysene ikke, undtagen hvis der holdes nadver.) På alteret skal være bibel, alterbog, ritualbog og salmebog. Alle lys skal være »levende lys«.*

Spørgsmålet om vin/druesaft behandles i afsnit 8 og er derfor unødvendig her.

Liturgiske klæder og farver

Det er nyt, at præstens beklædning omtales så specifikt ud over "forordnede klæder". Vi anbefaler, at det i stedet

<p>kan anvendes, når præsten står for alteret. Messeklæderne aflægges, når præsten ikke står for alteret.</p> <p>Det er præsten, der afgør, om han/hun ønsker at anvende messeklæder. Det er ikke obligatorisk for menighedsråd at anskaffe messeklæder. Hvis nadveren varetages af flere præster, er det den præst, som indstifter nadveren, der bærer messehagelen, mens de øvrige præster kan iføre sig alba og evt. den til dagen passende stola.</p> <p>Hvor man anvender messehageler i liturgiske farver vekslende med kirkeåret, anvendes farverne således: Hvid (eller gylden) i juletiden og påsketiden samt Mariæ bebudelsesdag og eventuelt 1. søndag i advent, skærtorsdag, trinitatis søndag og alle helgens dag. Rød til Sankt Stefans dag, pinse og eventuelt alle helgens dag.</p> <p>Grøn i helligtrekongertiden og trinitatistiden samt eventuelt forfastetiden.</p> <p>Violet i adventstiden og fastetiden samt eventuelt forfastetiden.</p>	<p>henføres til Cirkulæret om tjenestedragt for Folkekirkens præster.</p> <p>Vi opfordrer til, at der skal nævnes muligheden for at benytte alba og stola, når der ikke bæres messehagel. Vi finder den hidtidige formulering fyldestgørende evt. med tilføjelse af muligheden for at benytte alba og stola.</p>
<p>4 Ringning</p> <p>Kirkeklokkerne kalder til bøn og gudstjeneste og forkynder på den måde for alle i sognet, at gudstjenesten fejres. Før højmissen ringes der tre gange med et kvarter eller en halv times mellemrum eller efter stedet skik.</p> <p>Hver ringning udføres med mindst 100 enkeltslag og ikke over tre minutter. Har kirken mere end én klokke, ringes der ved sidste ringning med flere klokker. Sidste ringning (sammenringningen) slutter med tre gange tre bedeslag, der slås på kirkens største klokke og slutter på det tidspunkt, der er fastsat for gudstjenestens begyndelse.</p> <p>Juleaften, juledag, påskedag, Kristi himmelfarts dag samt pinsedag kimes der imellem de tre ringninger. Aftenen inden påskedag, Kristi himmelfarts dag og pinsedag kimes der den sidste time inden aftenringning. På søndagene i tiden mellem påske og pinse kimes der efter stedets skik.</p> <p>Derudover bør gamle, lokale ringeskikke respekteres. Ønsker man lokalt at ændre i ringeskikkene, søges biskoppens godkendelse.</p>	<p>4 Ringning</p> <p>Forslaget er stort set identisk med den nuværende vejledning. Vi undrer os over tilføjelsen om, at biskoppen skal godkende eventuelle ændringer, vi mener det bør være et lokalt anliggende. Ved ændring af hidtidig praksis bør forholdene i lokalsamfundet tages med i betragtning.</p>

5 Musik og sang

Musikken udtrykker gudstjenestens grundstemning af lovsang til Guds ære og giver rum for refleksion.

Musikken udføres som levende musik. Der spilles som hovedregel på de instrumenter, som menighedsrådet stiller til rådighed, fortrinsvis orgel.

Den liturgiske musik

Liturgisk musik betegner de dele af højmessens liturgi, som kan synges. Den musikalske udsættelse af den liturgiske musik er ikke autoriseret.

De menighedssvar, der er angivet i højmesseordningen (som fx amen), synges som oftest med de messetoner, der findes i *Koralbog til den danske salmebog*. Det er desuden muligt for menigheden at synge større eller mindre dele af nadverindledningen. Det fastlægges lokalt af præsten, hvilke led, der synges.

Præsten har mulighed for at messe hilsen, kollekt, trosbekendelse, nadverindledning (ritual *a* undtaget), slutningskollekt, afsluttende hilsen og den aronitiske velsignelse. Præsten kan også vælge at messe enkelte af de nævnte led.

Trosbekendelsen kan synges af menigheden med et trefoldigt amen som afslutning, eller den kan siges af præsten eller af præst og menighed. Den talte trosbekendelse afsluttes enten med et sunget trefoldigt amen eller med et enkelt sagt amen. I sidstnævnte tilfælde kan der efter amen synges et egnet salmevers. Faste salmevers kan også benyttes efter læsningen af epistel/lektie og den apostolske velsignelse. Det fastlægges lokalt, hvilke salmevers der eventuelt synges. Faste salmevers regnes som en del af højmessens liturgi og kan ændres med samtykke fra menighedsrådet.

Det er desuden muligt at udvide liturgien med Kyrie (DDS 433) og Gloria (DDS 435) (jf. højmesseordningens note 1) eller Det lille litani som vekselsang (DDS 432). Disse led kan i lighed med ovenstående bestå af talte eller sungne led, med undtagelse af verset fra gloriasalmen "Aleneste Gud i himmerig", som altid synges. Endelig kan Det store litani som vekselsang benyttes i stedet for kirkebønnen efter prædikenen (jf. højmesseordningens note 3, c).

5 Musik og sang

Også dette afsnit finder vi for detaljeret og grænsende til belærende. Både præster og kirkemusikere forudsættes at kende til musikens og salmernes betydning for gudstjenesten.

Den liturgiske musik

Den teologiske tolkning af musikken er, efter vores opfattelse, overflødig i denne sammenhæng.

I Note 1 i nugældende højmesseordning er nævnt yderligere muligheder for faste led, som ikke er nævnt her.

Den meget detaljerede vejledning for mulighederne for om præsten messer eller fremsiger liturgiske led, og for hvordan menigheden svarer på fadervor og trosbekendelsen synes overflødig. De fleste af disse muligheder er tillige anført meget tydeligt i ritualen.

<p>Salmesang</p> <p>Salmerne medvirker til dannelse af menighedens fællesskab og er, som udtryk for menighedens bøn, bekendelse og lovsang, også del af forkyndelsen. Salmerne vælges under hensyntagen til dagens karakter, balance mellem kendte og mindre kendte, nyere og ældre, og de kan med fordel vælges, så de bidrager til en poetisk, musikalsk og teologisk flerstemmighed. Salmernes længde afpasses desuden efter det liturgiske forløb.</p> <p>Ind- og udgangssalmen leder ind i gudstjenesten og ud fra den igen, hvorfor morgen- og (kirke)årstidssalmer ofte anvendes her, og højmessens tematikker kan indledningsvis antydes og afslutningsvis sammenfattes. Salmen mellem læsningerne kan fremhæve såvel den foregående som den efterfølgende læsning eller periodevis være en fast salme, der markerer kirkeårstiden.</p> <p>Salmerne før og efter prædikenen står i en tæt relation til den mundtlige forkyndelse: Der kan vælges en salme, der relaterer sig til dagens evangelium og dernæst en, der lægger sig i forlængelse af prædikens udlægning. Salmen før prædikenen kan også være en helligåndssalme, og salmen efter prædikenen kan lægge op til nadveren.</p> <p>Salmen efter bortsendelsesordene kan være de afsluttende (og nadverfortolkende) vers af en længere salme, der eventuelt er sunget under nadveren.</p> <p>Den frie musik</p> <p>Den frie musik omfatter præludium og postludium samt eventuelt introitus (korsang på præludiets plads), Davidssalme (vekselsang på præludiets eller 1. salmes plads), epistelvers (korsang efter epistellæsningen, evt. et halleluja), interludium, (instrumentalt musikstykke fx efter prædiken), motet (korsang efter prædikenen) og exitus (korsang på postludiets plads).</p> <p>Musikken under nadveruddelingen kan være fællessalmer, korsang eller solosang, orgelmusik eller musik af anden karakter. Musikken tilpasses nadveruddelingens forløb.</p>	<p>Salmesang</p> <p>Vejledningen tenderer i første sætning til at blive en teologisk belæring, som ikke er hensigtsmæssig i denne sammenhæng. En sådan vejledning hører efter vores opfattelse nærmere hjemme i de respektive uddannelser og efteruddannelser.</p> <p>Da vejledningen er tænkt som en vejledning til eksisterende gudstjenesteordning, bør der ikke være forskel på, hvilke led, der omtales som obligatoriske og hvilke der omtales som muligheder.</p> <p>Vi noterer os, at der en en uoverensstemmelse når det gælder salmen efter sidste bortsendelsesord. Her siger gudstjenesteordningen: <i>Efter uddelingen går nadvergæsterne tilbage til deres plader, og der <u>kan</u> synges en salme.</i> (vores understregning).</p> <p>I forslaget er det formuleret: <i>Salmen efter bortsendelsesordene kan være de afsluttende (og nadverfortolkende) vers af en længere salme, der eventuelt er sunget under nadveren.</i></p> <p>Det er som om, den mulighed der findes i gudstjenesteordningen, hermed gøres til norm. Det nævnes end ikke som en mulighed at man helt kan udelade salmen.</p> <p>Den frie musik</p> <p>Ingen bemærkninger</p>

6 Bøn og bekendelse

Højmissen rummer mange forskellige bønner, hvoraf nogle er faste, og andre er variable og skal vælges på ny til hver højmesse.

Ind- og udgangsbøn er faste bønner, der leder ind i og ud af gudstjenesten. Ønsker præsten, at der skal anvendes andre ind- og udgangsbønner end hidtil, forudsætter det menighedsrådets samtykke. Der kan vælges mellem bønnerne i højmesseordningen og i andre af menighedsrådet og biskoppen godkendte samlinger (herunder Tillæg til Alterbogen). Ind- og udgangsbønner bør vælges "parvist" af hensyn til sammenhængen.

Indgangskollekten er den indledende bøn, der anslår dagens karakter. Den vælges af præsten mellem de to kollektter, som findes i Alterbogen. Afslutningskollekten vælges af præsten mellem mulighederne i højmesseordningen og de kollektter til kirkeårets højtider, der findes i Alterbogen. Indgangs- og afslutningskollekt kan også vælges fra andre af menighedsrådet og biskoppen godkendte kollektssamlinger. Mens indledningskollekten skifter fra gang til gang, er udgangskollekten som hovedregel genkendelig fra gang til gang.

Kirkebønnen er kirkens forbøn for kirkens liv, samfundslivet og menneskelivet i det hele taget. Præsten kan vælge mellem højmesseordningens forslag, herunder variationerne i ordningens note 3. Såfremt præsten selv formulerer kirkebønnen, er højmesseordningens bønner vejledende for indholdet. Kirkebønnen bedes fra prædikestolen eller fra alteret efter salmen efter prædikenen. Det er også muligt at bede kirkebønnen som vekselsbøn fra alteret og at benytte Det store litani (veksellæsning eller vekselsang, jf. højmesseordningens note 3). Præsten afgør, hvor kirkebønnen placeres. Lægfolks medvirken ved kirkebønnen kræver menighedsrådets samtykke.

Hvor det ønskes, kan syndsbeholdelse og absolution, Det lille litani, indgå i gudstjenestens indledning (jf. højmesseordningen).

6 Bøn og bekendelse

Det bør fremgå af vejledningen, at ind- og udgangsbøn helt kan vælges fra.

Sætningen: "*Mens indledningskollekten skifter fra gang til gang, er udgangskollekten som hovedregel genkendelig fra gang til gang.*" er misvisende, da der netop i gudstjenesteordningen og tillæggene er flere forskellige valgmuligheder, og der er, som nævnt i forslaget længere oppe, særlige udgangskollektter til visse helligdage.

I forbindelse med muligheden for evt. syndsbeholdelse og absolution, foreslår vi, at dette udfoldes lidt mere. Det bemærkes at ordet "skriftemål" helt er udeladt. – det nævnes ellers i gældende gudstjenesteordning og i nuværende vejlednings pkt 2, og bør derfor også nævnes her.

<p>Som trosbekendelse kan siges eller synges den apostolske eller den nikænske trosbekendelse, der begge findes i salmebogen. Det er præsten, der vælger hvilken bekendelse, der skal bruges i højmissen under hensyntagen til stedets skik; fx anvendelse af Nikænum på særlige festdage. Trosbekendelsen kan også synges i form af DDS 437 "Vi tro, vi alle tro på Gud".</p>	<p>Afsnittet om trosbekendelse bør efter vores opfattelse slutte efter ordene: under hensyntagen til stedets skik.</p>
<p>7 Ordet</p> <p>Ordets forkyndelse, som det lyder i de bibelske læsninger og prædikenen, er bærende for gudstjenesten.</p> <p>Højmesseordningen har tre læsninger. Første læsning er fra Det Gamle Testamente. Anden læsning er fra Det Nye Testamente og er enten en epistel (fra brevlitteraturen) eller en lektie (fra Apostlenes gerninger eller Johannes' Åbenbaring). Tredje læsning er dagens evangelium hentet fra et af de fire evangelier. De bibelske læsninger til de enkelte dage i kirkeåret læses fra Alterbogen. I de kirkeår, hvor hovedparten falder på ulige årstal, læses teksterne fra første række. I de kirkeår, hvor hovedparten falder på lige årstal, læses teksterne fra anden række. I de år, hvor anden tekstrække anvendes, kan evangeliet fra første tekstrække læses som anden læsning på følgende dage: Første søndag i advent, juledag, julesøndag, helligtrekongers søndag, fastelavns søndag, Mariæ bebudelses dag, palmesøndag og alle helgens dag. I så fald udelades enten læsningen fra Det Gamle Testamente eller læsningen (epistel/lektie) fra Det Nye Testamente (se nedenfor).</p> <p>Gudstjenesten kan også gennemføres med to læsninger (jf. højmesseordningens note 2). Dette kan forekomme ved højmesse med dåb og ved morgengudstjenester eller som generel ordning for sognets faste gudstjeneste (jf. pkt. 9 og 10). Ved to læsninger udelades enten læsningen fra Det Gamle Testamente eller læsningen fra Det Nye Testamente (epistel/lektie). I tilfælde, hvor der skal vælges mellem teksterne, har der været tradition for at foretrække den af teksterne, som i Alterbogen er markeret med en stjerne, som første læsning. Stjernemarkeringen er vejledende, og valget træffes af præsten.</p>	<p>7 Ordet</p> <p>Afsnittet om gudstjeneste med to læsning er unødig forklarende: det er tilstrækkeligt at henvise til gudstjenesteordningens note 2. efterfulgt med bemærkningen om, at det er præsten, der frit vælger hvilken af de to indledende læsninger, der skal udgå.</p>

<p>Prædikenen er Ordets forkyndelse i nutiden. Præsten prædiker over søndagens evangelium gerne med inddragelse af de øvrige læsninger. Prædikenen kan indledes med bøn og skal afsluttes med lovprisning. Såfremt præsten undtagelsesvis ønsker, at sognets gudstjeneste skal være en rent liturgisk gudstjeneste, skal menighedsrådet samtykke i, at der ikke prædikes til den pågældende gudstjeneste.</p> <p>Præsten er prædikant ved sognets faste gudstjeneste. Såfremt præsten undtagelsesvist lader en ikke-ordineret prædike, foregår prædikenen stadig på præstens ansvar.</p>	<p>Afsnittet om prædikenen som ordets forkyndelse i nutiden kan virke overflødig, bortset fra bestemmelsen om, at der prædikes over søndagens evangelium.</p> <p>Det vil være klagende, i stedet for "rent liturgiske gudstjenester" at tale om "gudstjenester uden prædiken", da enhver gudstjeneste kan betegnes som en liturgisk gudstjeneste.</p> <p>At præsten er prædikant, er vel ikke nødvendig at præcisere i en vejledning, og at prædiken ved en evt. ikke ordineret foregår på præstens ansvar fremgår af afsnit 2, og er ikke nødvendigt at gentage her.</p>
<p>8 Dåb og nadver</p> <p>Dåb og nadver er folkekirkens to sakramenter. Dåben kan finde sted både i formessen, efter prædikenen og efter nadveren, alt efter stedets skik. Ønsker præsten at ændre stedets skik for placering af dåben, kræver det menighedsrådets samtykke. Når der er dåb, kan præsten vælge at udelade trosbekendelsen som selvstændigt led. Efter stedets skik kan der synges dåbssalme(r)/dåbsvers i forbindelse med dåben. "</p> <p>Højmesseordningen rummer tre forskellige nadverindledninger (a, b og c). Ønsker præsten en anden af ordningens nadverindledninger end den, der hidtil har været brugt, kræver det menighedsrådets samtykke. Ønskes en nadverindledning udover ordningens, kræves desuden biskoppens samtykke. Inden nadveren vasker præsten sine hænder. Dette gælder også den, der eventuelt bistår ved uddelingen. Oblater kan af hygiejniske grunde uddeles med tang eller lignende. Præsten modtager nadveren sammen med sidste nadverbord. Hvis præsten ved nadveruddelingen bistås af en anden, præst eller læg person, uddeler præst og assistent nadver til hinanden</p>	<p>8 Dåb og nadver</p> <p>Den indledende sætning: "<i>Dåb og nadver er folkekirkens to sakramenter.</i>" bør være selvindlysende for alle parter!</p> <p>I forbindelse med dåben, kan det overvejes om der skal præciseres, at dåben sker med fuld tilspørgsel, også når der er flere dåb ved gudstjenesten! (Alternativt skal det fremgå, at dåb kan ske på baggrund af tilslutning til en fælles bekendelse). At den fælles trosbekendelse kan udelades, når der er dåb, fremgår af gudstjenesteordningen, og behøver ikke at blive nævnt i vejledningen. Det samme gælder omtalen af dåbssalmen.</p> <p>I forbindelse med nadveren, nævnes, i lighed med gældende vejledning, at præsten vasker hænder inden nadveren. Men det fremgår ikke, om der er tale om en rituel og dermed teologisk begrundet håndvask ved alteret (som så bør foregå synligt for menigheden), eller er der tale om almindelig håndhygiejnen, så kan det foregå i præsteværelset samtidig med, at man iklæder sig messeklæder (hvis præsten bruger det) eller det kan evt. erstattes af håndsprit.</p>

<p>til sidst, eller assistenten deltager i det sidste nadverbord.</p> <p>Der bruges som hovedregel oblater og vin ved nadveren. Der kan efter præstens skøn lejlighedsvis bruges andet brød og/eller druesaft/alkoholfri vin. Med menighedsrådets samtykke kan der fast ved nadveren bruges druesaft/alkoholfri vin eller både vin og druesaft/alkoholfri vin, ligesom der fast kan anvendes andet brød end oblater. En præst kan ikke pålægges at bruge druesaft/alkoholfri vin ved nadveren. Indvielsen gælder de elementer, der findes på alteret (jf. pkt. 3). Efter nadveren skal eventuelt overskydende oblater eller andet brød samt vin/druesaft/alkoholfri vin håndteres på en respektfuld måde.</p> <p>Uddelingen kan ske som kontinuerlig altergang, hvor den enkelte rejser sig fra knæfaldet umiddelbart efter sin modtagelse af nadverelementerne eller som 'gående altergang', hvor præst og assistent står ved siden af hinanden, og deltagerne en efter en 'gående' modtager nadverelementerne. Her kan eventuelt gøres brug af intinktion, hvor deltageren dypper den modtagne oblat/brødet i kalken med vin/druesaft. Ved gudstjenester med mange deltagere kan flere par med disk og kalk placeres passende steder i rummet. I kirker uden knæfald modtager deltagerne nadveren stående ved alteret fx i en halvcirkel.</p> <p>Nadveren kan bæres ned i kirken til deltagere, som ikke kan komme op til knæfaldet. Efter nadveren ordnes alteret, så det igen fremstår ryddeligt.</p>	<p>Brugen af ordet assistent, kan evt. overvejes, da det ikke ellers er brugt i vejledningen.</p> <p>I forbindelse med nadverelementerne bemærker vi, at der som hovedregel benyttes oblater og vin, men at det ifølge forslaget fremover bliver tilladt at bruge druesaft (og vel at mærke kun druesaft) uden biskoppens forudgående tilladelse. Når det gælder anvendelse af andet brød end oblater, er det bemærkelsesværdig, at der ikke bliver præciseret, at "<i>andet brød</i>" skal være usyret brød i tråd med at det fastlægges at der skal bruges enten vin eller druesaft (og ikke en tilfældig anden saft).</p> <p>Med hensyn til bestemmelsen om, at præsten ikke kan pålægges at anvende alkoholfri vin eller druesaft, bør det gennemtænkes, om vikarpræster og andre præster, der vikarierer i et sogn, også står frit til at anvende almindelig vin ved gudstjenester, hvis der normalt anvendes alkoholfri vin eller druesaft. I forslaget hedder det: "<i>Indvielsen gælder de elementer, der findes på alteret (jf. pkt. 3). Efter nadveren skal eventuelt overskydende oblater eller andet brød samt vin/druesaft/alkoholfri vin håndteres på en respektfuld måde.</i>" Det er nyt og lidt belærende i forhold til gældende vejledning. Som tidligere vil vi også her ønske, at de overvejelser henvises til uddannelsen på præstehøjskolen og i Ny Præsts uddannelse.</p> <p>Som det formuleres her, vil det sikkert give anledning til en del debat. Gælder indvielsen f.eks. kun det i kalken(e) og på disken, eller gælder det også det i kanden og i oblatæskan?</p> <p>Tilsvarende savnes en præcisering/præcisering/eksemplificering af, hvad det</p>
---	--

	<p>vil betyde at håndtere overskydende på en <i>respektfuld måde</i>. Er det respektfuldt at lægge brødet i oblatæsken – eller i ”paprøret” sammen med uindviet brød. Skal vinen fra kalken opbevares særskilt eller kan det hældes i kanden – og evt. I flasken. Eller Bør præst og ansatte evt. spise og drikke overskydende brød og vin – eller...?</p> <p>På den baggrund anbefaler vi at undlade hele afsnittet om indvielsen og behandling af elementerne efter nadveren. Dette kan forudsættes afklaret i uddannelse og efteruddannelse, samt i det biskoppelige tilsyn, som præsten er underlagt.</p>
<p>9 Liturgiske ændringer</p> <p>1. Inden for højmesseordningen er der mulighed for en række variationer, som beror på præstens skøn og valg. Desuden kan præsten lejlighedsvist foretage mindre ændringer i liturgien, herunder tage beslutning om lejlighedsvis anvendelse af druesaft/alkoholfri vin og andet brød ved nadveren, om alternative altergangsformer og om brug af salmer og bønner uden for salmebøger og anvendte tillæg. Brugen af praktiske anvisninger (regibemærkninger) hører også under præstens skøn. Det bør tilstræbes, at de praktiske bemærkninger er korte og præcise og tilpasset en liturgisk brug.</p> <p>2. Varige ændringer i den liturgi, der hidtil har været anvendt i sognet, kræver menighedsrådets samtykke.</p> <p>Det gælder på følgende punkter:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Anvendelse af anden autoriseret ind- og udgangsbøn eller anden ind- og udgangsbøn fra tillæg, som menighedsråd og biskop har godkendt. • Anvendelse af syndsbeholdelse og absolution i gudstjenestens indledning. • Anvendelse af Kyrie og Gloria i gudstjenestens indledning (jf. højmesseordningens note 1), herunder eventuelt udeladelse af ind- og udgangsbøn. • Udeladelse af én af læsningerne (reduktion til to læsninger, jf. højmesseordningens note 2). 	<p>9 Liturgiske ændringer</p> <p>1. Det bemærkes, at der skabes officielt rum for regibemærkninger og at det præciseres, at der bør være tale om korte bemærkninger.</p> <p>2. Varige ændringer.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Lægfolks medvirken ved læsning fra Det Gamle Testamente og læsning fra Det Nye Testamente (epistel eller lektie). • Lægfolks medvirken ved kirkebønnen. • Dåbens placering i højmissen. • Anvendelse af anden autoriseret nadverbøn. • Lægfolks medvirken ved uddeling af nadveren. • Brug af andet brød og druesaft/alkoholfri vin ved nadveren. • Udeladelse af nadveren ved en af de faste gudstjenester i et flersognspastorat. • Udeladelse af prædikenen på bestemte helligdage. • Introduktion som optakt til gudstjenesten. • Anvendelse af salmevers med liturgisk funktion. • Meddelelsernes plads i højmissen. • Anvendelse af ordningen for Børnegudstjeneste på højmessens plads (se vejledningens pkt. 11). <p>De tilladelser, som er givet til en præst, gælder den pågældende præst og kan ikke pålægges andre af sognets præster. I et sogn med flere præster kan man således have højmesser med forskellige typer af variationer, men man kan med fordel søge at holde sognets højmesser med en vis lighed. Vikarierende sognepræster indgår som udgangspunkt i stedets vante liturgi.</p> <p>Menighedsrådet opfordres til at føre en logbog over de beslutninger om varige liturgiske ændringer, som træffes. Disse beslutninger gælder som stedets skik, indtil de eventuelt ændres efter ovenstående retningslinjer.</p> <p>3. Ønsker man derudover at foretage varige liturgiske ændringer i den autoriserede liturgi for højmissen, skal præst/præster og det øvrige menighedsråd have biskoppens samtykke. Ønsker man at anvende andre tekster eller tillæg end de kolleksamlinger og tillæg til alterbog og salmebog, som i forvejen er godkendt af biskoppen, skal præst/præster og det øvrige menighedsråd søge biskoppens godkendelse.</p>	<p>Spørgsmålet om, hvem tilladelsen til ændringer gælder, bør uddybes. Tilladte ændringer, der er givet til én præst, bør også gælde andre præster i sognet og evt. senere ansatte præster, så der ikke skal søges igen.</p> <p>Det er en god ide, at menighedsrådet fører logbog over vedtagelser vedr. gudstjenesten.</p> <p>Vi glæder os over at præstens stilling som fuldgyldigt medlem af MR i dette afsnit tydeliggøres med bemærkningen: "<i>... skal præst/præster og det øvrige menighedsråd søge biskoppens godkendelse</i>"</p>

<p>10 Kort højmesse og lægmandsgudstjeneste Regelmæssig brug af kort højmesseliturgi Inden for højmesseordningens rammer er der mulighed for at holde en kort højmesse: Præludium Indgangsbøn Salme Hilsen Kollekt Læsning fra søndagens tekster (epistel eller lektie) Salme Evangelielæsning (fra alteret) Trosbekendelse Salme Prædiken Kirkebøn Meddelelser Apostolsk Velsignelse Salme Nadver (eventuelt ritual a uden indledning) Kollekt Velsignelse Salme Udgangsbøn Postludium Ønsker man yderligere at forkorte højmissen enten lejlighedsvist eller fast (fx i flersognspastorater og ved tidlige morgengudstjenester) kan nadveren udelades med menighedsrådets samtykke. Ved gudstjenester uden nadver kan slutningskollekten bortfalde, når kirkebøn og Fadervor bedes fra alteret efter salmen efter prædikenen. Ved dåb kan trosbekendelsen udelades som selvstændigt led.</p> <p>Lægmandsgudstjenester En lægmandsgudstjeneste er en gudstjeneste uden medvirken af en præst. Brug af lægmandsgudstjenester som erstatning for højmissen kræver enighed mellem præst og det øvrige menighedsråd samt biskoppens godkendelse. Lægmandsgudstjenester kan anvendes for at opnå en regelmæssig gudstjenesterytme i pastorater med flere kirker end præster, ved vakancer og i de tilfælde, hvor præsten med kort frist må melde forfald. Gudstjenesten ledes af en person, som forud har fået bemyndigelse dertil af provsten.</p>	<p>10 Kort højmesse og lægmandsgudstjeneste Regelmæssig brug af kort højmesseliturgi Der er tale om en meget detaljeret vejledning i at forkorte en gudstjeneste. I det foreslåede ritual består forkortelsen reelt i udeladelsen af en læsning og en salme i formessen.</p> <p>Vi finder det unødvendigt og uhensigtsmæssigt med en så detaljeret vejledning, da præst og MR må anses for at være dem, der bedst kender lokale forhold.</p> <p>Lægmandsgudstjenester. Vi opfordrer at hele dette afsnit slettes, da vi ikke finder at lægmandsgudstjenester skal indgå i en vejledning omkring højmissen.</p> <p>Ved at "normalgøre" lægmandsgudstjenester i vejledningen kan der, endvidere være fare for, at de kan være med til at dække over præstemanglen.</p>
--	--

Lægmandsgudstjeneste følger sognets normale højmesseliturgi dog uden dåb og nadver. Lægmandsgudstjenesters liturg kan gennemføre gudstjenesten fra alter og prædikestol. Eventuel prædiken foregår som udgangspunkt ved, at liturgen læser en prædiken eller tekst, som er aftalt forud med præsten.

Højmesseliturgi ved få fremmødte

Skønner præsten, at der er så få fremmødte, at den almindelige højmesseliturgi ikke skal gennemføres, kan præsten træffe afgørelse om at gennemføre højmassen med en ændret liturgi. Dette indberettes efterfølgende til biskoppen, og menighedsrådet bør orienteres.

Højmesseliturgien ved få kirkegængere bør indeholde søndagens evangelium, prædiken, bøn, salmesang og velsignelse.

Ønskes punktet fastholdt har vi følgende kommentarer:

Det bør i så fald tydeligt fremgå, at lægmandsgudstjeneste er en mulighed, når det ikke er muligt at afholde en planlagt gudstjeneste under medvirken af en præst.

I forslaget hedder det: *"Gudstjenesten ledes af en person, som forud har fået bemyndigelse dertil af provsten.*

...

Eventuel prædiken foregår som udgangspunkt ved, at liturgen læser en prædiken eller tekst, som er aftalt forud med præsten."

Disse formuleringer rejser spørgsmålet, om det er provsten eller den lokale sognepræst, der har tilsynsmyndigheden og ansvaret for forkyndelsen, da personen skal godkendes af provsten, men præsten skal ind over prædiken. I øvrigt er dette det eneste sted, hvor provsten er nævnt i vejledningen. Det bør efter vores opfattelse høre under præstens kompetenceområde, da han/hun har ansvaret for gudstjenesterne.

Højmesseliturgi ved få fremmødte

Som ovenfor er der også tale om en meget detaljeret vejledning i at forkorte en gudstjeneste, som fint kan udformes af sognepræsten.

Messefald

Den nuværende præcedens er, at gudstjenesten helt kan aflyses, hvis er højst 2 kirkegængere ud over betjeningen. Vi foreslår, at det overlades til præsten at afgøre det i det konkrete tilfælde.

Vi foreslår konkret at hele afsnit 10 i stedet kan formuleres således:

Regelmæssig brug af kort højmesseliturgi
Indenfor højmesseordningens

<p>Forslag til højmesseliturgi ved få fremmødte:</p> <p>Præludium Salme Hilsen Læsning af dagens evangelium Trosbekendelse Prædiken Salme Fadervor Velsignelse Postludium Messefald</p> <p>I det tilfælde, at der efter præludium, indgangsbøn og første salme ikke har indfundet sig nogen kirkegængere, læser præsten dagens evangelium og afslutter sammen med de tilstedeværende medarbejdere med Fadervor og velsignelsen Messefald indberettes til biskoppen, og menighedsrådet orienteres.</p>	<p>rammer, er der mulighed for at holde en kort højmesse. Kort gudstjeneste bør indeholde:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formesse bestående af 2 salmer, læsning af epistel eller lektie samt trosbekendelse, • prædiken over evangelieteksten, • 2 salmer efter prædiken og evt. nadver. • Der kan også afholdes dåb ved korte gudstjenester. <p>Højmesseliturgi ved få fremmødte Ved meget få fremmødte kan præsten vælge at gennemføre en planlagt gudstjeneste som en kort gudstjeneste (jf. ovenfor) Som ovenfor er der også tale om en meget detaljeret vejledning i at forkorte en gudstjeneste, som fint kan udformes af sognepræsten.</p> <p>Messefald I det tilfælde, at der efter præludium, indgangsbøn og første salme ikke har indfundet sig nogen kirkegængere (eller højst 2), kan præsten vælge helt at aflyse gudstjenesten. Der kan dog også gennemføres en kort andagt sammen med de tilstedeværende medarbejdere f.eks. med oplæsning af dagens evangelium, Fadervor og velsignelsen. Messefaldet indberettes til biskoppen, og menighedsrådet orienteres.</p>
<p>11 Særgudstjeneste på højmessens plads Der kan, jf. højmesseordningens ritual for børnegudstjeneste på højmessens plads, lejlighedsvist eller regelmæssigt (fx en gang om måneden) holdes en særgudstjeneste på højmessens plads. Dette kræver enighed mellem præst og det øvrige menighedsråd.</p>	<p>11 Særgudstjeneste på højmessens plads Generelt finder vi udtrykket "særgudstjeneste" for uheldig.</p>

<p>Særgudstjeneste på højmessens plads skal indeholde musik, salmer, bøn, bibelsk læsning (eventuelt som genfortælling eller dramatisering), trosbekendelse, prædiken (eventuelt som refleksion eller dialog) samt kirkebøn. Såfremt der holdes nadver, anvendes enten en nadverliturgi i overensstemmelse med stedets skik eller nadverliturgien fra ritual for børnegudstjeneste på højmessens plads.</p>	<p>Fint at der ikke kun er mulighed for generelt at indføre andre gudstjenesteformer og liturgier, som ikke nødvendigvis er familie- eller børnegudstjenester.</p> <p>Dette står dog i kontrast til de indledende bemærkninger om ensartet liturgi over hele landet, da det konkret vil betyde at i 25% af afholdte højmesser, vil der være tale om en særlig liturgi.</p>
	<p>Afsluttende bemærkninger</p> <p>Præsteforeningen bifalder generelt ønsket om at opdatere gudstjenestevejledningen, men finder som nævnt forslaget her for detaljeret og belærende.</p> <p>Vi ønsker, som repræsentant for præsterne, at blive inddraget i det videre arbejde med forslaget, for dermed bedst muligt at sikre præsternes medejerskab af de endelige formuleringer.</p> <p>Inden vedtagelse og af udkastet til vejledning, anbefaler vi, at forslaget sendes til høring hos alle relevante parter samt evt. i offentligheden.</p>